

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

NEUVOSTOLIITTO JA VÄLI-AMERIikka 1953–1964

Kandidaatin tutkielma

Kadetti
Juho Sirén

Kadettikurssi 93
Viestilinja

Huhtikuu 2009

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

Kurssi 93. Kadettikurssi	Linja Viestilinja	
Tekijä Kadetti Juho Sirén		
Tutkielman nimi Neuvostoliitto ja Väli-Amerikka 1953–1964		
Oppiaine, johon työ liittyy Sotahistoria	Säilytyspaikka Kurssikirjasto	
Aika Huhtikuu 2009	Tekstisivuja 23	Liitesivuja 0
TIIVISTELMÄ <p>Väli-Amerikan on katsottu kuuluvan Yhdysvaltojen etupiiriin 1800-luvulta lähtien. Yhdysvaltojen Monroe-oppi oli samaan aikaan ohjenuora ja varoitus maailman maille, etenkin vanhoille siirtomaaisännille. Kylmän sodan aikana oppi oli ensisijaisesti suunnattu estämään Neuvostoliiton sekaantuminen Amerikan mantereen asioihin.</p> <p>1950-luvulle tultaessa Neuvostoliiton poliittiset lähtökohdat Väli-Amerikassa olivat huonot, alueen maista ainoastaan Meksikoon oli diplomaattiset suhteet ja monissa maissa vasemmisto pyrittiin saamaan ulos poliittisesta toiminnasta.</p> <p>Tullessaan valtaan 1953 Nikita Hruštšev käänsi Neuvostoliiton ulkopoliitiikan suunnan kieltämällä Stalinin henkilökultin ja aloittamalla rauhallisen yhteiselon -politiikan, jossa vältettiin sotilaallista konfliktia Yhdysvaltojen kanssa.</p> <p>Väli-Amerikan vallankumousliikkeiden lähtölaukaus annettiin Guatemalassa 1954, kun vapailla vaaleilla valittu presidentti Jacobo Arbenz syrjäytettiin Yhdysvaltojen tukemalla sotilasvallankaappauksella.</p> <p>1950-luvun lopulla KGB kuitenkin suunnitteli toisenlaista strategiaa jonka tavoitteena oli saada koko Latinalainen Amerikka sekasortoon, myös Hruštšev hyväksyi tämän suunnitelman.</p> <p>Kuuban vallankumous oli käännekohta, kukaan vallankumouksellinen ei uskonut, että vallankumous voisi olla mahdollinen Yhdysvaltalaisen pääoman dominoimassa maanosassa.</p> <p>1960-luvun alussa useissa Väli-Amerikan maissa oli levotonta, mutta sissiliikkeet eivät saaneet vallankumouksia aikaan, lisäksi vuoden '62 ohjus kriisi sekoitti pahasti KGB:n suunnitelmat ja Neuvostoliitto vetäytyi taka-alalle koko Latinalaisessa Amerikassa.</p> <p>Tämä tutkielma pyrkii selvittämään Neuvostoliiton intressejä Väli-Amerikassa Nikita Hruštševin valtakaudella, sekä mitkä olivat Yhdysvaltojen vastatoimenpiteet pyrkiessään estämään kommunismin leviämisen läntisellä pallonpuoliskolla.</p>		
AVAINSANAT Väli-Amerikka, Neuvostoliitto, ulkopoliitiikka, sissiliikkeet, kylmä sota		

SISÄLLYSLUETTELO

NEUVOSTOLIITTO JA VÄLI-AMERIKKA 1953–1964

1 JOHDANTO	1
1.1 Lähtökohtia	1
1.2 Kylmän sodan aika	2
1.3 1950-luvun poliittinen tilanne Väli-Amerikassa	3
1.4 Tutkimuksen rajaus, tavoite ja käsitteet	4
2 NEUVOSTOLIITON POLITIIKAN MUUTOS	6
2.1 Stalinin kausi	6
2.2 Hruštševin valtaannousu ja stalinismista luopuminen	6
2.3 Ulkopolitiikka kolmannen maailman maissa	7
2.4 Laivaston rakenne ulkopolitiikan heikkoutena	7
3 VÄLI-AMERIKAN MERKITYS NEUVOSTOLIITOLLE.....	9
3.1 Neuvostoliiton ja Väli-Amerikan maiden väliset suhteet	10
3.2 Kuuban vallankumous.....	10
3.3 Ohjus kriisi	12
3.4 Ohjus kriisin vaikutukset	13
4 VÄLI-AMERIKAN SISSILIIKKEET 1950-LUVUN LOPULLA JA 1960-LUVUN ALUSSA	14
4.1 Guatemala	14
4.2 Nicaragua	15
4.3 Muu Väli-Amerikka	16
4.4 Yleistä sissiliikkeistä.....	16
5 YHDYSVALTOJEN REAKTIOT	18
5.1 Monroe-opin vaikutus Yhdysvaltojen ulkopolitiikkaan.....	18
5.2 Kuuba	19
5.3 Muu Väli-Amerikka	20
6 YHTEENVETO	21
VIITTEET	24
LÄHTEET.....	27

NEUVOSTOLIITTO JA VÄLI-AMERIKA 1953–1964

1 JOHDANTO

1.1 Lähtökohtia

Kylmän sodan aikana maailman kaksi supervaltaa Yhdysvallat ja Neuvostoliitto kilpailivat keskenään omien ideologioidensa paremmuudesta ympäri maailmaa. Näiltä, välillä hyvin aggressiivisiltakin, omien intressien eteenpäin ajamiselta ei välttynyt yksikään kolmannen maailman alue.

Kolmannen maailman maat olivat pääasiassa toisen maailmansodan jälkeen itsenäistyneitä siirtomaita, jotka olivat ulkoisille vaikutteille erittäin alttiita alhaisen elintasonsa, koulutustason ja sisäisen epäjärjestyksen vuoksi. Myös Väli-Amerikan maat luettiin kylmän sodan aikana näihin maihin, vaikka ne pääasiassa olivat itsenäistyneet isäntämaistaan jo paljon ennen toista maailmansotaa, mutta maiden elintaso oli kuitenkin alhainen ja teollistuminen ei ollut käynnistynyt yhtä vauhdikkaasti kuin länsimaissa yleensä.

Yhdysvallat ja sen suuret hedelmäyhtiöt ovat olleet merkittäviä vaikuttajia Väli-Amerikassa jo lähes 200 vuotta, tämä onkin johtanut siihen, että mailla ei ole ollut tarvetta tuontia korvaavaan teollisuuteen 1930-luvun suuren laman jälkeen, vaan ne ovat olleet riippuvaisia ulkomaan viennistä. Erityisesti diktaattoreiden johtamat valtiot pysyttelivät riippuvaisina Yhdysvaltalaisesta pääomasta, alueen maista vain Meksiko aloitti laman jälkeen teollisuutensa kehittämisen ja saikin taloutensa kasvuun.¹

Tässä ulkomaisista, erityisesti Yhdysvaltalaisista investoinneista riippuvaisessa tilanteessa valtiot pyrkivät vakauttamaan sisäisiä olojaan ja tukahduttivat poliittisen vasemmiston. Erityisesti tämä ilmeni 1960-luvulla sotilashallitusten noustessa valtaan useissa valtioissa.²

Jotta voisi ymmärtää koko Latinalaisen Amerikan tilanteen maailmanpoliittisessa kentässä, on otettava huomioon Yhdysvaltain harjoittama ulkopoliittinen aluetta kohtaan aina 1800-luvulta lähtien.

Yhdysvallat näki positiivisena kehityksenä alueen maiden itsenäistymisen siirtomaavaltujen hallinnasta, mutta pysytteli kuitenkin virallisesti taka-alalla. Ulkopoliittiseen tehtiin muutos presidentti Monroen aikana, tällöin luotiin niin sanottu Monroe-oppi, vuonna 1823. Opin sanoma oli suunnattu sekä Venäjälle ja Euroopan siirtomaavaltaille; Yhdysvallat otti nuoret itsenäistyneet valtiot siipiensä suojaan ja varoitti mantereen ulkopuolisia maita sotilaallisella väliintulolla mikäli ne yrittävät saada lisää siirtomaita itselleen tai pyrkivät ottamaan kerran jo menettämänsä siirtomaat takaisin hallintaansa, tosin Monroe-oppia ei käytännössä sovellettu 1800-luvun alkupuolella.

1800-luvun puolivälistä lähtien Yhdysvallat on katsonut kohtalokseen läntisen pallonpuoliskon johtamisen, tämä oli osa Manifest Destiny -ajattelua joka syntyi Yhdysvaltojen laajentuessa jokaiseen ilmansuuntaan. Laajentumisen myötä Väli-Amerikka sai suuremman strategisen merkityksen, sillä se oli nopein reitti siirtyä Yhdysvaltain rannikolta toiselle ennen mantereen poikki kulkevaa rautatietä.³

Yhdysvaltojen etupiirijuttelu on siis hyvin vanhaa perua ja se on vain voimistunut vuosikymmenten kuluessa ja tämä on näkynyt laajasti myös Väli-Amerikan maiden sisäpolitiikassa. Ennen kylmää sotaa Väli-Amerikan maat tyytyivät Yhdysvaltain harjoittamaan politiikkaan pääasiassa siksi, että Yhdysvallat oli Latinalaisen Amerikan suurin ulkomaankauppakumppani, joka osti jo vuonna 1938 koko Latinalaisen Amerikan viennistä 33 prosenttia ja vuonna 1941 vienti Yhdysvaltoihin oli kasvanut jo 60 prosenttiin.⁴

1.2 Kylmän sodan aika

Toisen maailmansodan jälkeen Neuvostoliitolla ja paikallisilla kommunistisilla puolueilla oli jonkin verran valtaa Latinalaisen Amerikan politiikassa, mutta maailmanpoliittisen tilanteen muuttuessa lähes kaikki Latinalaisen Amerikan maat purkivat diplomaattiset suhteet Neuvostoliittoon ja julistivat kommunistiset puolueet laittomiksi.⁵

Kylmän sodan aikana ja erityisesti 1950-luvulla Yhdysvallat alkoi tiukentaa linjaansa kaikkia Latinalaisen Amerikan maita kohtaan kommunismin leviämisen pelossa. Erityisesti valtaeliitin tuli todistaa Yhdysvalloille olevansa anti-kommunisteja välttääkseen

Yhdysvaltojen intervention.⁶ 1950-luvulla supervaltojen valtataistelu alkoi siirtyä yhä enemmän Euroopasta kolmanteen maailmaan.

Latinalaisen Amerikan maiden keskuudessa alkoi esiintyä enenevässä määrin myös tyytymättömyyttä Yhdysvaltojen politiikkaa kohtaan toisen maailmansodan jälkeen. Maanosassa odotettiin tukea Yhdysvalloilta, koska maat olivat pääasiassa olleet solidaarisia Yhdysvaltoja kohtaan koko maailmansodan ajan, mutta sodan päätyttyä Marshall-suunnitelman apu kohdistettiin ainoastaan Euroopan maiden jälleenrakennukseen.⁷

Politiikka, jonka uskottiin turvaavan Yhdysvaltojen ajamat intressit Latinalaisessa Amerikassa, johti kuitenkin laajalla rintamalla nationalismiin nousuun ja Yhdysvaltojen vallan vastustamiseen.⁸

1.3 1950-luvun poliittinen tilanne Väli-Amerikassa

Yhtenäinen tekijä kaikille Väli-Amerikan maille 1950-luvun politiikassa on järjestelmällinen vasemmiston tukahduttaminen, suuressa osassa maita kommunistiset puolueet, työväenliikkeet ja ammattiliitot olivat lailla kiellettyjä. Ainoan poikkeuksen teki Meksiko, jossa demokratia tuntui todella toimivan. Vaaleilla valitut presidentit olivat sekä oikeistolaisia että vasemmistolaisia ja vaikka maassa oli jo pitkään noudatettu melko radikaalia maareformia, antoi Yhdysvallat maan kehityksen kulkea omaa rataansa, koska Yhdysvaltalaisien yritysten maat jätettiin maareformin ulkopuolelle.⁹

Radikaaleihin muutoksiin ei kuitenkaan millään maalla ollut varaa, tästä esimerkkinä Guatemala vuonna 1954 jolloin vuonna 1951 presidentiksi valittu Jacobo Arbenz syrjäytettiin sotilasvallankaappauksella, jolla oli Yhdysvaltojen tuki. Arbenzin hallinnon kaatamisen syyt olivat maareformissa, jonka perusteella suurtilojen käyttämättömät maat päätettiin jakaa maattomille viljelijöille. Reformin suurin yksittäinen maiden menettäjä oli yhdysvaltalaisen United Fruit -yhtiö. Yhdysvallat tulkitsi yhtiön maihin kajoamisen uhaksi Yhdysvaltoja kohtaan ja selväksi merkiksi kommunismin leviämisestä Guatemalaan. Yhdysvallat ei ehkä olisi puuttunut tilanteeseen, jos maareformi olisi toteutettu kuten Meksikossa, eli yhdysvaltalaisien yritysten maat olisi jätetty rauhaan.¹⁰

Edellä mainitut seikat olivat lähtötilanne, josta Neuvostoliitto alkoi kehittää omaa Väli-Amerikan politiikkaansa. Näillä taustatekijöillä oli erittäin suuri vaikutus Neuvostoliiton toimintamahdollisuuksiin ja eri maiden välisten suhteiden kehittymiseen tutkittavalla aikakaudella.

1.4 Tutkimuksen rajaus, tavoite ja käsitteet

Tutkimus on rajattu käsittelemään Neuvostoliiton ja Väli-Amerikan maiden välisiä suhteita ja Neuvostoliiton tavoitteita Väli-Amerikan maanosassa Nikita Hruštševin valtakaudella vuodesta 1953 vuoteen 1964. Aikarajaus on valittu kyseiseksi, koska Stalinin kuoltua 1953 Neuvostoliitto otti politiikassaan hyvin erilaisen suunnan stalinismista luovuttuaan. Myös kolmannen maailman maiden politiikassaan Neuvostoliitto muutti suuntaa ja alkoi kehittää diplomaattisia suhteitaan ja kiihdyttämään toimintaansa kolmannessa maailmassa.

Tutkimuksessa yritetään selvittää mitkä olivat Neuvostoliiton tavoitteet Väli-Amerikassa ja mikä merkitys maanosalla oli Neuvostoliitolla? Tutkimuksessa selvitetään myös miksi Neuvostoliitto otti tietynlaisen lähestymistavan maanosassa? Tutkimuksen alatutkimuskysymyksiä ovat:

- Mikä merkitys maanosalla oli Yhdysvalloille?
- Millaiset diplomaattiset suhteet Neuvostoliitolla oli Väli-Amerikan maihin?
- Mikä oli kommunisti- ja vasemmistopuolueiden asema Väli-Amerikassa?
- Mitkä olivat merkittävimmät sissi- ja vastarintaliikkeet tutkivalla aikakaudella?
- Miten Neuvostoliitto tuki sissiliikkeitä Väli-Amerikassa?
- Mikä oli Kuuban rooli sissiliikkeiden tukemisessa?

Tutkielmaan liittyy muutama keskeinen käsite jotka vaativat määrittelyä väärinymmärrysten välttämiseksi. Avattavat käsitteet ovat maantieteellinen Väli-Amerikka ja sissiliike.

Väli-Amerikka – Käsitteenä Väli-Amerikka on hyvin ristiriitainen, usein se sekoitetaan Keski-Amerikkaan joka käsittää ainoastaan Amerikan mantereella Meksikon ja Kolumbian välillä sijaitsevat valtiot, nämä valtiot ovat Belize, Costa Rica, El Salvador, Guatemala, Honduras, Nicaragua ja Panama. Varsinaiseen Väli-Amerikkaan luetaan mukaan myös Länsi-Intian saariston valtiot, nämä valtiot ovat Antigua & Barbuda, Bahama, Barbados, Dominica, Dominikaaninen tasavalta, Grenada, Haiti, Jamaika, Kuuba, Saint Kitts & Nevis, Saint Lucia, Saint Vincent & Grenada, sekä Trinidad & Tobago.¹¹

Sissiliike – on laillista hallintoa vastaan suunnattu vastarinta- tai vapautusliike, joka käyttämällä sissisodan keinoja pyrkii muuttamaan vallitsevia poliittisia tai sotilaallisia olosuhteita.¹²

2 NEUVOSTOLIITON POLITIIKAN MUUTOS

2.1 Stalinin kausi

Toisen maailmansodan aikana ja välittömästi sodan päättymisen jälkeen Neuvostoliitolla oli diplomaattiset suhteet lähes kaikkiin Väli-Amerikan maihin ja läheiset suhteet näiden kommunistisiin puolueisiin. Stalinin harjoittama ulkopolitiikka johti kuitenkin suhteiden kariutumiseen sekä diplomaattisella puolella ja puolueiden välillä, hallituksia Stalin syytti Yhdysvaltojen hännystelijöiksi ja käytyreiksi, sekä puolueilta hän vaati täyttä alistumista Moskovan valtaan.¹³

2.2 Hruštševin valtaannousu ja stalinismista luopuminen

Stalinin kuoltua maaliskuussa 1953 Neuvostoliitossa alkoi kommunistisen puolueen sisäinen valtataistelu joka kesti aina loppuvuoteen saakka jolloin Hruštšev oli saavuttanut virallisen aseman puolueen johtajana moninaisten vaiheiden jälkeen, mutta tämä ei lopettanut puolueen sisäistä valtakamppailua kulissien takana.¹⁴

Stalin jätti suuren aukon myös Neuvostoliiton ulkopolitiikkaan, hän oli lähes yksinvaltaisesti päättänyt miten Neuvostoliiton ulkopolitiikkaa hoidetaan ja johdetaan. Hänen seuraajansa Hruštšev ei juuri ollut kosketuksissa ulkomaailmaan ennen valtaannousuaan, hänen osaamisensa oli pikemminkin sisäpolitiikassa ja maataloudessa.¹⁵

Hruštšev otti tärkeän ja riskialttiin askeleen Neuvostoliiton kommunistisen puolueen 20. puoluekokouksessa helmikuussa 1956. Tässä puoluekokouksessa Neuvostoliitto otti uuden suunnan politiikassa ja Hruštšev tuomitsi julkisesti Staliniin kohdistuneen henkilökultin. Salaisessa neljä tuntia kestäneessä puheessaan Hruštšev hyökkäsi Stalinin harjoittamaa politiikkaa vastaan, hän piti Stalinia syyllisenä karkeaan vallan väärinkäyttöön, tämä puhe johti koko kommunistisen puolueen sisäiseen sekasortoon jonka vaikutukset olivat kauaskantoisia.¹⁶

2.3 Ulkopolitiikka kolmannen maailman maissa

Neuvostoliiton ulkopolitiikka kolmannen maailman maita kohtaan lähti ajattelusta, jossa Neuvostoliiton tehtävänä on vapauttaa maat imperialistien riistosta. Vaikka useat maat olivatkin saavuttaneet näennäisen itsenäisyyden, olivat ne silti lännen kolonialismin kohteita.¹⁷

Vallanvaihdon jälkeen Neuvostoliitto siirtyi uuteen ulkopoliittiseen linjaukseen, joka sisälsi ”rauhanomaisen rinnakkaiselon” -teorian. Hruštšev uskoi, että ydinaseet olivat tehneet idän ja lännen välisen sodan käytännössä mahdottomaksi, näin ollen kamppailu tulisi tulevaisuudessa olemaan enemmän poliittisella, teknologisella, kaupallisella ja ideologisella tasolla. Kommunistisen järjestelmän uskottiin olevan parempi kaikilla osa-alueilla, joten kapitalistinen maailma kääntyisi joka tapauksessa sosialismin tielle ennemmin tai myöhemmin.¹⁸

Rauhanomainen rinnakkaiselo oli Hruštševin kauden kantava pääteema, hän halusi avata Neuvostoliiton ulkopolitiikkaa, sekä lisätä keskustelua idän ja lännen välillä. Hän uskoi tällä tavoin pääsevänsä levittämään bolševikkivallankumouksen sanomaa kolmanteen maailmaan, joka oli Stalinin kaudella jätetty vaille huomiota.¹⁹

Ennen kaikkea neuvostoblokin sisäiset ongelmat ja kommunistisen puolueen sisäinen valtataistelu ovat Hruštševin liennytysolempiin johtaneita syitä. Neuvostoliiton ja sen liittolaisten toimintamahdollisuudet kolmannen maailman maissa olivat heikot, niiden resurssien sitoutuessa Eurooppaan ja sen sisäisten konfliktien estämiseen ja kukistamiseen, tästä esimerkkinä Unkarin kansannousu 1956.

2.4 Laivaston rakenne ulkopolitiikan heikkoutena

Neuvostoliiton toimintamahdollisuuksiin kolmannessa maailmassa vaikutti myös sen Yhdysvalloista ja Isosta-Britanniasta hyvin paljon poikkeava laivastostrategia. Neuvostoliiton laivastolla ei ollut lainkaan lentotukialuksia, vaan laivaston tarvitsemaan ilmatukeen oli tarkoitus käyttää vahvoja ilmavoimia mantereelta käsin, tämä seikka esti laivaston käyttämisen kaukana Neuvostoliiton maaperältä.²⁰

Pääsihteeri Hruštšev aloitti laivaston kehittämisen oman toimikautensa aikana, hän ei kuitenkaan uskonut pinta-alusten voimaan, vaan vahvaan sukellusvenelaivastoon joka aseistettiin maasta maahan- ja ilmatorjuntaohjuksilla. Hruštševin epäusko pinta-aluksia kohtaan esti laivaston kehittymisen todelliseksi merimahdiksi. 1950-luvulla. Laivasto kykeni puolustamaan Neuvostoliittoa länsivaltojen (Yhdysvallat ja Iso-Britannia) laivastoja vastaan, mutta sillä ei ollut kapasiteettia itsenäisiin operaatioihin avomerellä, alukset olivat myös riippuvaisia maalta käsin toteutettavasta huollosta, koska huoltoaluksia ei rakennettu laivastolle lainkaan.²¹

On kuitenkin huomioitava, että Neuvostoliitolla ei ollut tarvetta mannermaavaltiona rakentaa laivastoa joka olisi kykenevä toimimaan valtameren yli. Kuuban liittolaisuus tuli enemmän ja vähemmän yllätyksenä Neuvostoliitolle ja tätä ennen Neuvostoliitolla ei ollut liittolaismaita merten takana, joten tilannetta ei osattu ottaa huomioon kehitettäessä laivastoa toisen maailmansodan jälkeen.²²

3 VÄLI-AMERIKAN MERKITYS NEUVOSTOLIITOLLE

Stalinin jättämä perintö Väli-Amerikan suhteissa oli täysi katastrofi, ainoastaan Meksikoon oli diplomaattiset suhteet ja lähes kaikkien maiden kommunistiset puolueet ja ammattiliitot olivat laittomia. Tämä tilanne jätti erittäin vähän uudelle johdolle toimintamahdollisuuksia maanosassa ja uusien diplomaattisten suhteiden luominen vaati paljon ponnisteluja.

Neuvostoliiton pääministeri Nikolai Bulganin lausui vuonna 1956 Neuvostoliiton uuden strategian Latinalaista Amerikkaa kohtaan, tavoitteena oli ensisijaisesti luoda kaupalliset ja kulttuurilliset suhteet maanosan maihin.²³ Lausunto oli siis samassa linjassa Hruštševin politiikan kanssa.

Väli-Amerikan markkinat olivat kolmannen maailman alueista Neuvostoliitolle vähiten merkitykselliset, alueella ei ollut raaka-aineita, joita se olisi tarvinnut. Suurin osa kauppatavarasta oli tuotettavissa kotimaassa tai ostettavissa lähialueilta. Lisäksi Väli-Amerikan sijainti oli Neuvostoliiton kannalta epäedullinen kaukaisen sijaintinsa takia ja johtuen sen läheisyydestä Yhdysvaltoihin.²⁴

Väli-Amerikan merkitystä voidaan katsoa myös toisesta näkökulmasta, koska maanosan katsottiin kuuluvan Yhdysvaltain etupiiriin, olisi sen valta-aseman horjuttaminen suuri saavutus neuvostopolitiikalle.²⁵ Vaikka tämä seikka oli varmasti tiedostettu, neuvostojohdossa oltiin silti realistisia olemassa olevista resursseista ja lisäksi uuteen politiikkaan kuului suoran aseellisen konfliktin välttäminen Yhdysvaltojen kanssa.

Maanosan merkitystä Neuvostoliitolle kuvaa myös Neuvostoliiton Latinalaiselle Amerikalle antama suora taloudellinen apu.

Vuosi	Yhteensä (milj. \$)	Afrikka	Asia	Latinalainen Amerikka	Lähi-itä
1955	126	0	126	0	0
1956	243	0	223	0	20
1957	260	0	147	0	113
1958	345	0	37	20	278
1959	855	137	577	0	141
1960	594	69	255	0	270
1961	547	193	354	0	0
1962	53	24	27	0	2
1963	236	100	53	0	83
1964	998	206	262	0	530

Neuvostoliiton taloudellinen apu maanosittain Lähde: Kaufman Edy, The Superpowers and their Spheres of Influence. s. 160

3.1 Neuvostoliiton ja Väli-Amerikan maiden väliset suhteet

Stalinin kuoleman jälkeen suhteet Väli-Amerikan maihin olivat retuperällä, ainoastaan Meksikoon oli olemassa diplomaattiset suhteet. Meksikon pääkaupungin Mexico Cityssä sijaitsi Neuvostoliiton konsulaatti, jota myös tiedustelupalvelu käytti tukikohtanaan. Sen kautta jaettiin tukea ja Yhdysvaltojen vastaista propagandaa maanosan kommunistisille puolueille, sekä värvättiin niin opiskelijoita kuin venäläisiä maahanmuuttajiaakin KGB:n agenteiksi.²⁶

Jotta sosialistisen vallankumouksen levittäminen olisi mahdollista myös Väli-Amerikkaan, olisi maiden väliset suhteet ensin saatava kuntoon. Tämä vaati Stalinin aikana rappeutuneiden diplomaattisten suhteiden uudelleen lämmittämistä.

3.2 Kuuban vallankumous

Neuvostoliitolle avautui Väli-Amerikassa ensimmäisen kerran todellinen mahdollisuus lisätä vaikutusvaltaansa Kuuban vallankumouksen myötä vuonna 1959. Fidel Castron johtama pieni kapinallisryhmä ajoi maan diktaattorin Fulgencio Batistan maanpakoon uudenvuodenaattona 1958. Diktaattorin maanpako mahdollisti Castron joukoille avoimet ovet marssia pääkaupunkiin Havannaan alkuvuonna 1959.

Neuvostoliiton ja Kuuban välinen liitto ei ollut itsestään selvää 1950-luvun lopulla, vaikka KGB:n ulkomaantiedustelu olikin jo 50-luvun puolivälissä nähnyt Castron johtamassa kapinallisjärjestössä piilevän potentiaalin vallankumoukseen. Castron johtama kapinallisjärjestö ei kuitenkaan ollut sitoutunut poliittisesti mihinkään aatteeseen taistelujen ollessa käynnissä.

Ensimmäiset yhteydet kapinallisten ja Neuvostoliiton välille luotiin jo vuonna 1953 Raul Castron ja KGB upseeri Nikolai Leonovin tavatessa toisensa. Castro ja Leonov tapasivat Vasili Mitrokhinin asiakirjojen mukaan Prahassa Leonovin ollessa matkalla Meksikoon ja Castron ollessa Euroopan nuorisofestivaaleilla Bukarestissa. Tästä alkoi Castron johtaman kapinallisliikkeen ja KGB:n välinen yhteydenpito, jota pääasiassa hoiti Leonov, hän myös tapasi 50-luvun aikana sekä Fidel Castron ja Ernesto ”Che” Guevaran.²⁷

Ensimmäisen kerran Castro pyysi Neuvostoliiton tukea Batistan vastaiseen taisteluun vuonna 1955, tämä pyyntö kuitenkin hylättiin neuvostojohdon toimesta ja vasta lokakuussa 1958 Hruštšev ilmaisi poliittisen tukensa Kuuban vallankumoustaistelijoille. Saman vuoden joulukuussa Kreml annettiin käsky Tšekkoslovakialle lähettää kapinallisille aseita, mutta kuljetuksen pelättiin joutuvan vääriin käsiin (Yhdysvallat), joten aseiden tuli olla saksalaisvalmisteisia toisen maailmansodan aikaisia ja tšekkiläisiä, jotta niitä ei voitaisi jäljittää suoraan Neuvostoliittoon. Aselähetyksellä ei kuitenkaan todellisuudessa ollut minkäänlaista merkitystä vallankumouksen lopputulokseen, koska lähetys oli perillä Kuubassa vasta alkuvuodesta 1959, kuukausia sen jälkeen, kun Batista oli jo lähtenyt maanpakoon.²⁸

Castron vallankumous ei ollut alun perin sosialistinen, vaan Castron politiikka oli vain Yhdysvaltain ja Batistan vastaista. Castron aloittamat kansallistamistoimenpiteet johtivat Yhdysvaltojen ja Kuuban välien rikkoutumiseen lopullisesti vuonna 1961. Tämä oli Neuvostoliitolle kuin taivaanlahja, Yhdysvallat tulkitsi Kuuban kansallistamistoimenpiteet kommunismin leviämiseksi Väli-Amerikkaan ja aloitti kauppasaarron saarivaltiota vastaan. Nämä pakkotoimenpiteet ajoivat Kuuban käytännössä hakemaan tukea ja kauppakumppaneita muualta, jolloin Neuvostoliitto ymmärsi tilaisuutensa tulleen. Neuvostoliitto ja Kuuba solmivat vuonna 1960 sopimuksen, jonka mukaan Neuvostoliitto lupasi ostaa Kuuban tuottaman sokerin joka aiemmin myyty Yhdysvaltoihin.²⁹

Pian kauppasuhteiden solmimisen jälkeen Hruštšev antoi Kuuballe luvan ostaa aseita Tšekkoslovakiasta ja tarvittaessa myös suoraan Neuvostoliitosta. Vaikka viralliset suhteet

maiden välille luotiin vasta 1960, oli Castro lähettänyt tiedustelupalvelun johtajansa KGB:n Meksiko Cityn toimistoon jo kesällä 1959 ja kolme kuukautta myöhemmin KGB perusti uuden toimistonsa Havannaan.³⁰

Kuuban vallankumous oli selvä käännepointti Neuvostoliiton politiikassa Väli-Amerikkaa kohtaan. Se otti huomattavasti aggressiivisemmän asenteen myös Yhdysvaltoja kohtaan ja vaati tätä jättämään Kuuban rauhaan, näin se samalla kiisti Yhdysvaltojen Monroe-opin merkityksen maanosassa.

KGB:n johtaja Alexander Shelepin luonnosteli Hruštševille uuden aggressiivisen globaalien strategian päävihollista (Yhdysvallat) vastaan. Suunnitelman tavoitteena oli luoda ympäri maailmaa epäjärjestystä ja tällä keinoin vetää Yhdysvaltain ja sen liittolaisten huomio pois Saksan ja Berliinin tapahtumista. Shelepin näki erittäin tärkeäksi aseellisten konfliktien luomisen Yhdysvaltojen takapihalla, toisin sanoen Väli-Amerikassa. Sillanpääasema oli jo saavutettu, mutta seuraava tavoite oli päästä mantereelle, Shelepinin mukaan taistelu mantereella aloitettaisiin Nicaraguasta jossa juuri perustettu FSLN:n aloittaisi taistelun Somozan diktatuuria vastaan. Nicaraguan diktaattorin oletettiin olevan yhtä heikko kuin Kuuban Batistan.³¹

3.3 Ohjuskriisi

Kuuban ohjuskriisissä ei ollut ainoastaan kyse siitä, että Neuvostoliitto sijoitti ydinohjuksiaan Kuubaan vaan kyse oli isommasta kokonaiskuvasta. Kyse oli shakkipelistä, jota suurvallat keskenään pelasivat, kyse oli ydinaseiden kilpavarustelusta jossa toinen puoli yritti aina pistää toista paremmaksi. Se että, Yhdysvallat oli sijoittanut Turkkiin ydinohjuksia, jotka ylsivät Neuvostoliiton maaperälle, oli todennäköisesti neuvostojohdon suurin motiivi sijoittaa ydinaseita myös lähelle Yhdysvaltoja.³²

Ohjuskriisi voidaan nähdä myös osana Neuvostoliiton uutta Shelepinin luomaa strategiaa, mahdollisesti Kuuba oli ensimmäinen vaihe jolla vahvistettiin Väli-Amerikan sillanpääasemaa ja seuraavaksi aloittaa taistelu mantereella. Liian aggressiivinen toiminta koitui lopulta kuitenkin Neuvostoliiton tappioksi.

Tilanne alkoi kiristyä lokakuussa 1962, kun Yhdysvaltalainen vakoilukone valokuvasi rakenteilla olevia ohjuksien laukaisualustoja. Yhdysvallat julisti Kuuban saartoon ja alkoi pohtia tilanteeseen johtaneita syitä. Tilanne ajoi presidentti Kennedyn patti-tilanteeseen,

aloittamalla sotilaalliset vastatoimet hän antaisi Neuvostoliitolle tekosyyllä vallata Länsi-Berliinin ja mahdollisesti koko Saksan. Toisaalta, jos Kennedy ei tekisi mitään, se olisi voitu tulkita haluttomuudeksi puolustaa Latinalaista Amerikkaa ja Eurooppaa kommunismin leviämislä. ³³

Hruštševin itsensä mukaan ohjuksien merkitys oli täysin strateginen, osittain hän halusi antaa yhdysvaltalaisille saman tunteen joka oli neuvostoliittolaisilla; miltä tuntuu elää jatkuvan ydinasepelon alla. Hruštševin strategia perustui tosin siihen, että ohjuksia ei havaita ennen kuin ne ovat toimintakuntoisia, vain silloin ne toimisivat todellisena pelotteena ja ydinaseiden voimatasopainoa saataisiin tasoitettua. ³⁴

Mikäli ohjukset olisi saatu toimintakuntoiseksi ennen niiden havaitsemista, olisi Hruštšev saanut neuvotteluvaltin Saksan ja Berliinin tilanteen ratkaisemiseksi, Hruštšev itse sanoi: ”Annamme hänelle (Kennedy) valinnan mahdollisuuden – ryhtyä sotaan tai allekirjoittaa rauhansopimus... Tarvitsetteko te Berliiniä? Hitot te sitä tarvitsette... Siitä on jo kauan kun te voitte antaa meitä pepulle kuin pikkupoikaa. Nyt me pystymme voitelemaan teidän takamuksenne”. Tämän hän sanoi Yhdysvaltain sisäasiainministerille syyskuussa 1962, siis noin kuukautta ennen ohjuskriisiä. ³⁵

Ohjuskriisi laukesi lokakuun lopussa, kun Hruštšev suostui vetämään ohjukset pois Kuubasta, lopputuloksena Yhdysvallat lupasi olla hyökkäämättä Kuubaan ja se vetäisi lisäksi ohjuksensa pois Turkista. Presidentti Kennedy nousi julkisuudessa ohjuskriisiin ratkaisijaksi ja maailman pelastajaksi kylmähermoisella päätöksenteolla.

3.4 Ohjuskriisin vaikutukset

Kaiken kaikkiaan ohjuskriisi oli Neuvostoliitolle tappio. Hruštšev ei uskonut Kennedyn kykyyn pistää ”kova kovaa vastaan”, mutta tosiasiaissa Hruštševillä itsellään ei ollut riittävästi mielenvoimakkuutta pelata peliä loppuun saakka. Kennedy näin ollen katsoi Hruštševin pokeritermein sanottuna bluffin ja voitti koko pelin, se oli selvä arvovaltatappio Hruštševille, josta hän ei enää koskaan toipunut.

Ohjuskriisi muutti myös Neuvostoliiton politiikka Väli-Amerikassa, Shelepinin suunnitelmaa jatkettiin kuitenkin osittain, virallisesti Neuvostoliitto ei ollut millään tavalla tekemisissä kapinallisjärjestöjen kanssa vaan tuki ohjattiin salassa.

4 VÄLI-AMERIKAN SISSILIIKKEET 1950-LUVUN LOPULLA JA 1960-LUVUN ALUSSA

Maiden oppositioihin kohdistuneet tukahduttamistoimenpiteet Yhdysvaltojen tuella hidastivat vastarintaliikkeiden muodostumista vielä noin 15 vuotta toisen maailmansodan päättymisen jälkeen. Oppositiot uskoivat, että vallankumous on mahdotonta Yhdysvaltojen läheisyyden ja sen suurien intressien vuoksi. Kuuban vallankumouksen jälkeen vastarintaliikkeet alkoivat uskoa mahdollisuuksiinsa, oli sittenkin mahdollista saada aikaan vallankumous pienellä sissijoukolla Yhdysvaltojen takapihalla.³⁶

Yhdysvaltalaislähteiden mukaan Latinalaisen Amerikan kommunistipuolueiden jäseniä koulutettiin jo vuodesta 1953 lähtien Neuvostoliitossa, pääasiassa koulutus oli poliittista. Tosin Oikeuslaitoksen kuulemisissa ei eroteltu mistä maista nämä koulutettavat olivat peräisin, asiakirjoissa kerrotaan ainoastaan epämääräisesti useista henkilöistä.³⁷

Tässä luvussa käsitellään 1950-luvun lopussa ja 1960-luvun alussa syntyneitä sissiliikkeitä ja Kuuban järjestämiä ja tukemia operaatioita Väli-Amerikassa maittain. Lisäksi mahdolliset kytkökset Neuvostoliiton ja sissiliikkeiden välillä käsitellään tässä luvussa.

4.1 Guatemala

MR13, Movimiento Revolucionario 13 Noviembre, oli vuoden 1960 epäonnistuneen kapinan alkamispäivän mukaan nimetty sissiliike, jonka voidaan katsoa toimineen vuodesta 1960 vuoteen 1962, jolloin se liitettiin osaksi FAR-liikettä.

Sissiliike oli guatemalalaisten upseerien Luis Augusto Turcios Liman, Marco Antonio Yon Sosan ja Trejo Esquivalin perustama. Liikkeen tavoitteena oli lopettaa CIA:n johtamat koulutusleirit, joissa koulutettiin kuubalaisia pakolaisia maihinnousua varten, lisäksi tavoitteena oli syöstä korruptoitunut hallitus ja armeija vallasta.³⁸

Sissiliikkeessä toimineet upseerit olivat pääosin saaneet koulutuksensa Yhdysvaltojen armeijalta, aseistuksensa sissit hankkivat anastamalla ne Guatemalan armeijalta. Liike ei ilmeisesti saanut tukea Kuubalta tai KGB:ltä, vaikka molemmat tiedostivat liikkeen olemassaolon.³⁹

Samoihin aikoihin MR13 kanssa perustettiin ”The October 20th Front” ja sen johtajana toimi Guatemalan armeijan upseeri everstiluutnantti Paz Trejada. Liikkeen tavoitteet olivat yhtenäiset MR13 kanssa. Vuoden 1962 jälkeen liikkeestä ei enää löydy kunnolla tietoja ja mahdollisesti se liitettiin osaksi FAR:aa.⁴⁰

Vuoden 1962 lopulla Guatemalan sissiliikkeet yhdistyivät ja perustivat yhdessä Guatemalan työväenpuolueen kanssa Aseistetut kapinallisjoukot (FAR, Fuerzas Armadas Rebeldes, Rebel Armed Forces). Tämä liittouma johti muutamassa vuodessa siihen, että Guatemalan sissiliikkeet pyrkivät sosialistiseen vallankumoukseen. Liike oli kuitenkin kaikkea muuta kuin yhtenäinen, tämä johtui pääosin Kiinan ja Neuvostoliiton välirikosta, näkemuseroja näin ollen syntyi myös sissiliikkeen sisällä.⁴¹

Kuuban tai Neuvostoliiton antamasta suorasta tuesta Guatemalan sissijärjestöille ei ole löytynyt suoraa näyttöä, vaikka useissa lähteissä, etenkin yhdysvaltalaisissa, mainitaan Kuuban tuki guatemalalaisille.⁴²

4.2 Nicaragua

Nicaraguassa yritettiin vallankaappausta lähes heti Kuuban vallankumouksen jälkeen, jo kesäkuussa 1959 Kuuban tukema pieni kapinallisjoukko lensi kahdella lentokoneella Costa Ricasta Nicaraguaan, lisäksi meriteitse yritti hyökätä yhdellä pienellä joukolla kapinallisia. Hyökkäys kuitenkin epäonnistui.⁴³

Varsinainen sissiliike Nicaraguaan perustettiin virallisesti vuonna 1961 ja se sai nimekseen FSLN (Frente Sandinista de de Liberación Nacional). Liike oli kuitenkin toiminnassa jo Kuuban vallankumouksen aikaan ja liikkeen johtaja Carlos Fonseca Amador oli toiminut KGB:n agenttina jo vuodesta 1957.⁴⁴

FSNL oli osa KGB päällikkö Shelepinin strategiaa ja FSNL:lle annettiin suoraa tukea KGB:n toimesta ensimmäisen kerran vuonna 1961, liike sai 6 000 dollaria ase ja ammus hankintoihin. 1960-luvun alkupuolella FSNL sai suoraan KGB:ltä yhteensä 25 200 dollaria aiemman 6 000 dollarin lisäksi.⁴⁵

FSNL ei kuitenkaan onnistunut luomaan uutta sillanpääasemaa mantereelle, Nicaraguan ja Hondurasin rajan tuntumaan ryhmittyneet sissit tuhottiin lähes täysin Nicaraguan

kansalliskaartin toimesta vuonna 1963, tämä johtui pääasiassa siitä, että sissit oli lähetetty omalle operaatioalueelleen huonosti varustettuina ja koulutettuina.⁴⁶

4.3 Muu Väli-Amerikka

Huhtikuussa 1959, siis muutama kuukausi Kuuban vallankumouksen jälkeen Castro ja hänen upseerinsa päättivät levittävää vallankumouksensa myös Panamaan. Kuubasta lähetettiin 80 sissiä Panamaan vapauttamaan maata, mutta sissit antautuivat vapaaehtoisesti Panaman kansalliskaartille. Castro ja Guevara tosin molemmat myöhemmin kielsivät lähettäneensä tätä kapinallisjoukkoa, vaikka sitä johti kuubalainen vallankumousupseeri.⁴⁷

Myös diktaattori Rafael Trujillon hallitsemassa Dominikaanisessa tasavallassa yritettiin Kuuban tukemaa maihinnousua kesäkuussa 1959. Pieni kuubalaisten kouluttama dominikaanisista pakolaisista koostuva joukko pyrki jälleen kerran kopioimaan Kuuban vallankumouksen, tämäkin yritys epäonnistui täysin ja lähes kaikki kapinalliset surmattiin.⁴⁸ Pitkällä aikavälillä maihinnousulla oli kuitenkin merkitystä, se johti Trujillo sisäpolitiikan tiukentumiseen ja se lopulta ajoi maan sekasortoon, sekä Trujillon salamurhaan ja lopulta Yhdysvaltojen interventioon vuonna 1965.⁴⁹

Elokuussa 1959 kuubalaiset yrittivät vielä kerran saada aikaan vallankumousta, tällä kertaa Haitissa. Noin 30 kuubalaisen vahvuinen joukko nousi maihin, mutta lopputulos oli jälleen kerran tuhoisa. Hyökkäyksen rahoittaja toimi ilmeisesti entinen haitilainen senaattori Louis Déjoie, joka oli vankka diktaattori Duvalierin vastustaja.⁵⁰

4.4 Yleistä sissiliikkeistä

Tutkittavalla aikakaudella sissi- ja vastarintaliikkeet alkoivat vasta muodostua Väli-Amerikassa. Vastarintaliikkeet saivat alkusysäyksensä vuoden 1954 Guatemalan tapahtumista, mutta järjestöjen organisointi vaati paljon aikaa. Kuuban organisoimat hyökkäykset vuonna 1959 epäonnistuivat kaikki totaalisesti, eikä niitä ole juuri historiankirjoihin merkitty.

Vastoinkäymiset 1960-luvun alussa hidastivat sissien toimintaa, lisäksi Neuvostoliiton ja Kiinan välirikko jakoi myös sissiliikkeitä jolloin jo valmiiksi pienet liikkeet eivät olleet yhtenäisiä ja mahdollisuudet taisteluun armeijoihin vastaan pienenivät.

Sissiliikkeet koostuivat pääasiassa entisistä upseereista ja keskiluokkaisista opiskelijoista, jotka halusivat saada muutosta aikaan. Vähäosaisimpia pääasiassa alkuperäisväestöstä koostuvaa talonpoikaistoa ja köyhälistöä ei vielä 50- ja 60-lukujen taitteessa saatu mukaan taisteluun. Toisaalta se on hyvin ymmärrettävää, koska köyhä alkuperäisväestö oli elänyt sukupolvesta toiseen köyhinä ja aina jonkin yksinvaltiaan alamaisena jo tuhansia vuosia ennen espanjalaisten valloitusretkiä.⁵¹

Suoraa Neuvostoliiton tukea tutkittavalla aikakaudella sai ainoastaan Kuuba ja FSNL. Neuvostoliiton vähäinen tuki sissiliikkeille on ymmärrettävissä paremmin, jos ymmärretään Neuvostoliiton yleinen suhtautuminen vallankumoukseen. Neuvostoliitto oli pohjimmiltaan marxilaiseen ajatteluun perustuva valtio, joka uskoi vallankumouksen ja kommunismin siirtymisen olevan väistämätöntä ja tämän vallankumouksen tulee lähteä kansasta itsestään, etenkin Hruštšev uskoi puhtaasti sosialismin paremmuuteen ja länsimaisen kapitalismin rapistumiseen.

5 YHDYSVALTOJEN REAKTIOT

Tässä luvussa käsitellään Yhdysvaltojen ulkopolitiikan kehittymistä alkaen Monroe-opista aina 1960-luvun toimiin Väli-Amerikassa. Tutkielma vaatii Monroe-opin laajempaa käsittelyä ja kehitystä jotta voidaan ymmärtää Yhdysvaltojen ulkopolitiikan kehittymisen pitkä perinne ja miten Yhdysvallat on nähnyt oman roolinsa maailmanpolitiikassa.

5.1 Monroe-opin vaikutus Yhdysvaltojen ulkopolitiikkaan

Oppi on ehkä hieman väärä sana, kun käsitellään Monroe-oppia. Kyse on pikemminkin Presidentti James Monroen kongressille antamasta ulkopoliittisesta linjauksesta vuonna 1823. Yhdysvallat oli vielä 1800-luvun alussa suhteellisen nuori kansakunta, joka oli vasta muotoutumassa nykyiseen kokoonsa. Yhdysvaltalaiset näkivät positiivisena kehityksen jossa Latinalaisen Amerikan maat alkoivat itsenäistyä siirtomaavaltojen alaisuudesta, koska yhdysvaltalaisten näkemyksen mukaan Amerikka kuuluu amerikkalaisille.⁵²

Yhdysvallat oli vasta löytämässä oman roolinsa maailmanpolitiikassa, ensimmäinen askel oli Monroe-oppi. James Monroen lausunto 2.12.1823 jakautui kahteen osaan, ensimmäinen osa oli viesti Venäjälle joka halusi myös laajentua etelään Pohjois-Amerikan länsirannikkoa pitkin. Toinen osa viestistä oli suunnattu Euroopan Pyhälle allianssille (Venäjä, Preussi, Itävalta ja Ranska) jonka tavoitteena oli palauttaa eurooppalaisten monarkioiden siirtomaat läntisellä pallonpuoliskolla.⁵³

Monroe-opin todellinen vaikutus 1800-luvun alussa oli vain periaatteellinen, koska Yhdysvalloilla ei ollut vielä todellista sotilaallista mahtia jolla se olisi voinut estää Pyhän allianssin valtapyrkimykset läntisellä pallonpuoliskolla. Monroe-oppi perustui Yhdysvaltojen ja Iso-Britannian yhteiseen voimaan, ainoastaan Kuninkaallinen laivasto olisi voinut estää muiden eurooppalaisten valtioiden intervention Amerikan mantereella. Näin ollen Yhdysvallat ei puuttunut 1800-luvulla Iso-Britannian sotilaallisiin toimiin Latinalaisessa Amerikassa. Vasta 1800-luvun puolivälissä Yhdysvaltojen sotilaallinen voima oli kasvanut riittävän suureksi, jotta sillä oli mahdollisuus haastaa myös Iso-Britannia.⁵⁴

Monroe-opilla luotiin periaate jota Yhdysvallat käyttää yhä tänäkin päivänä; sotilaallinen interventio tulee kyseeseen ainoastaan silloin, kun Yhdysvaltojen omat intressit ovat vaarassa.

Lisäksi Manifest Destiny -ajattelun myötä Yhdysvallat katsoi oikeudekseen laajentua ympäri mannerta ja liittää uusia osavaltioita itseensä.

Monroe-oppia kehitettiin edelleen 1900-luvun alussa Theodore Rooseveltin presidenttikauden aikana, tällöin julistettiin, että Yhdysvallat toimii poliisina tarvittaessa ympäri maailmaa, mikäli sen etu niin vaatii. Ote Rooseveltin lausunnosta kongressille 6.12.1904: ”Jokainen maa, jonka kansa käyttäytyy hyvin, voi luottaa sydämelliseen ystävyYTEemme. Jos kansakunta osoittaa tietävänsä kuinka toimitaan kohtuullisen tehokkaasti ja säädyllisesti yhteiskunnallisissa ja poliittisissa asioissa, jos se pitää yllä järjestyksen ja maksaa velvoitteensa, se ei tarvitse pelätä asioihin puuttumista Yhdysvalloista. Krooniset vääryydet, kykenemättömyys, joka johtaa yleiseen sivistyneen yhteisön siteiden löystymiseen, saattaa Amerikassa kuten muuallakin viime kädessä vaatia joidenkin sivistyneiden kansakuntien väliintuloon ja läntisellä pallonpuoliskolla Yhdysvaltain pysyminen Monroen opissaan saattaa pakottaa Yhdysvallat, vaikka vastahakoisestikin, vääryyksien tai kykenemättömyyden ilmetessä toimimaan kansainvälisenä poliisina.”⁵⁵

Yhdysvallat aloitti kommunismin vastaisen taistelunsa heti toisen maailmansodan jälkeen, se halusi vahvistaa virallisesti Monroe-oppinsa, tämä tehtiin 1940-luvulla kolmesti; 1945 Meksikossa, 1947 Riossa ja 1948 Bogotassa. Näistä merkittävin on vuoden 1947 sopimus jossa virallistettiin Meksikon julistus ja maanosan maiden keskinäisten kiistojen sovitteluun käytettävät periaatteet.⁵⁶ Tämä 40-luvun Monroe-oppi muistuttaa erehdyttävästi NATO:n perustamissopimuksen viidennen artiklan sisältöä.

1940-luvulla solmitut sopimukset antoivat Yhdysvalloille valtakirjan toimia alueella omien intressiensä mukaisesti ja niin se myös teki tukiessaan diktaattoreita ja sotilasjunttia koko kylmän sodan ajan.

5.2 Kuuba

Yhdysvaltojen tiedustelu oli tietoinen jollain tasolla Castrojen suhteista Neuvostoliittoon ja sen vuoksi kansallistamistoimenpiteet ja vallankumous tulkittiin välittömästi sosialistiseksi. Tämä ilmenee Yhdysvaltojen oikeuslaitoksen komitean järjestämistä kuulemisista vuodelta 1959, joissa kuultiin useita Castron hallintoa paenneita ja kommunistiloikkareita, sekä CIA:n asiantuntijoita.⁵⁷

Kuuban tilanne oli kuitenkin Yhdysvalloille erittäin hankala, kyse oli kuitenkin maan sisäisistä asioista ja vallankumoukseen ei osallistunut suoraan kolmannen osapuolen aseistettuja joukkoja. Jos Yhdysvallat olisi puuttunut sotilaallisesti Kuuban sisäisiin ongelmiin, olisi sen toiminta todennäköisesti tuomittu kansainvälisesti laajalti. Tämä oli johdonmukaista politiikkaa siihen nähden, että olihan Yhdysvallat itse presidentti Eisenhowerin johdolla tuominnut kovasanaisesti YK:ssa Iso-Britannian ja etenkin pääministeri Anthony Edenin toiminnan Suezin-kriisin aikana muutamaa vuotta aiemmin.⁵⁸

Yhdysvallat ei kuitenkaan täysin vetäytynyt Kuuban tilanteesta. Vaikka Yhdysvallat ei itse tehnyt suoraa hyökkäystä Kuubaan, vuonna 1961 CIA:n Guatemalassa kouluttamat ja aseistamat kuubalaiset pakolaiset yrittivät tehdä maihinnousun Sikojenlahdella. Maihinnousu oli totaalinen katastrofi, neljässä päivässä Kuuban armeija Fidel Castron johdolla torjui hyökkäyksen ja yli tuhat maihinnousua yrittänyttä vangittiin.⁵⁹

5.3 Muu Väli-Amerikka

Yhdysvallat tuki aktiivisesti toisen maailmasodan jälkeen Väli-Amerikan hallituksia, jotka olivat sille myötämielisiä, silläkin varjolla että toimenpiteet eivät edistäneet demokratiaa. Kommunismin torjuminen oli ensisijainen tavoite. Kaiken kaikkiaan Yhdysvallat antoi koko Latinalaiselle Amerikalle yli 400 miljoonaa sen aikaista dollaria sotilaallisia avustuksia 1950-luvun aikana.⁶⁰

Vaikka Yhdysvallat julkisesti viestitti ulkomaailmalle, että sillä ei ole aikomusta sekaantua sotilaallisesta Latinalaisen Amerikan maiden sisäisiin asioihin, niin siitä huolimatta 50-luvun puolivälissä presidentti Eisenhower antoi omalle hallinnolleen ohjeeksi ryhtyä tarvittaviin toimenpiteisiin, mikäli jokin Latinalaisen Amerikan maa vaarantaisi politiikallaan Yhdysvaltojen intressit.⁶¹

Eräs erikoisuus Yhdysvaltojen toiminnassa Väli-Amerikassa on, samaan aikaan kun Castron lähipiirissä oli Dominikaanisesta tasavallasta paenneita toisinajattelijoita, jotka halusivat syöstä Trujillon vallasta, niin myös presidentti Eisenhowerin hallinto rahoitti dominikaanisia toisinajattelijoita.⁶²

Vaikka Yhdysvalloilla oli periaatteellinen valtakirja toimia alueella parhaaksi katsomallaan tavalla, niin 1950-luvulla ja 60-luvun alussa Yhdysvallat toimi enemmän rahoittajana ja kouluttajana.

6 YHTEENVETO

Väli-Amerikan geopoliittinen sijainti oli ja on edelleen Yhdysvalloille erittäin merkittävä, alueella on muun muassa Panaman kanava, joka on edelleen nopein ja eniten liikennöity laivareitti Atlantin ja Tyynenmeren välillä. Lisäksi yhdysvaltalaiset yritykset ovat sijoittaneet suuret määrät pääomia alueelle mm. öljynporaukseen ja hedelmätuotantoon.

Alueen on katsottu kansainvälisessäkin politiikassa kuuluvan Yhdysvaltain etupiiriin. Yhdysvaltojen harjoittama politiikka ei ole antanut vasemmistopolitiikalle todellista mahdollisuutta juurruttaa itseään alueella. Yhdysvallat alkoi luoda itselleen maailmanpoliittista valtaa 1800-luvun alusta lähtien ja maailmanpoliisin roolin se otti presidentti Rooseveltin johdolla vuonna 1904, siitä lähtien Yhdysvallat on katsonut oikeudekseen sotilaalliset interventiot omien etujensa ollessa uhattuna.

Lisäksi kommunistien kansainvälinen leiri ei pysynyt kylmän sodan aikana yhtenäisenä vaan useat osapuolet (Neuvostoliitto, Kiina, Jugoslavia) toteuttivat juuri sellaista politiikka joka niille itselleen sopi, tämä johtui pääasiassa sosialismin teorian tulkintaeroista ja valtionjohtajien näkemyseroista. Länsi taas pysyi melko yhtenäisenä ja mitä kommunismin vastustamiseen tulee, tämä kaikki tapahtui tietysti Yhdysvaltojen johdolla.

Myös taloudellinen järjestelmä oli hyvin kehittyntä, jos Väli-Amerikkaa verrataan muihin kolmannen maailman alueisiin, suunnan kääntäminen melko kehittyneestä kapitalismista kommunismiin lännen mahtavimman valtion takapihalla on ollut lähes mahdotonta. Joko valtioilla on ollut vahva Yhdysvaltojen tukema diktaattori tai sotilasjunta, lisäksi joidenkin maiden, kuten Meksikon poliittinen järjestelmä oli jo niin kehittynyt, että yhden puolueen vallanotto on ollut mahdotonta.

Neuvostoliitolla ei ollut aluetta kohtaan juuri minkäänlaisia intressejä, kaikki mitä alueelta olisi voinut ostaa, sai halvemmalla ja helpommalla lähempää. Lisäksi yhteistyökumppaneiden puute ja vasemmistupuolueiden laittomuus estivät laajemman toiminnan Väli-Amerikassa.

Neuvostoliiton politiikkaan vaikutti myös vahvasti Josif Stalinin jättämä perintö ja hänen kuolemansa jälkeinen valtataistelu, vaikka Hruštšev nousi näennäisesti valtion johtajaksi, joutui hän käyttämään ison osan ajastaan itsensä pitämiseen vallassa. Politbyroon johtajistossa oli useita mahdollisia Stalinin vallanperijöitä ja Hruštšev oli heistä ehkä epätodennäköisin.

Väli-Amerikan ensimmäinen yritys siirtyä vasemmistolaisempaan politiikkaan 50-luvulla oli vuonna 1954 Guatemalassa, järjestelmä kaadettiin Yhdysvaltain tuella lähes välittömästi. Ensimmäinen ja ainut läpimurto tapahtui Kuubassa, jonka vallankumous ei aluksi ollut pelkästään sosialistinen, vaan Yhdysvallat pikemminkin ajoi maan Neuvostoliiton syliin. Tämä oli tilaisuus, jota neuvostojohdosta ei halunnut hukata ja Kuuba avasi tien Yhdysvaltojen takapihalle. Neuvostoliitto oli käsityksessä, että Kuuban tapaisia vallankumouksia voitaisiin saada aikaiseksi melko helposti muuallakin Väli-Amerikassa, luulo osoittautui kuitenkin virheelliseksi.

Neuvostoliiton 1950-luvun politiikassa pyrittiin sovitteluun idän ja lännen välisiä ongelmia, Kuuban kriisin aikana otettiin tietoinen riski ja yritettiin siirtyä aggressiivisempaan suuntaan, yritys kuitenkin epäonnistui ja Neuvostoliitto vetäytyi taka-alalle. Presidentti Kennedyllä oli yksi voima enemmän Väli-Amerikan alueella, nimittäin vahva laivasto joka kykeni laajoihin operaatioihin ympäri maailmaa. Samanlaisen laivaston puute esti Neuvostoliittoa tuomasta sotilaallista mahtiaan kriisialueelle, kun sitä olisi eniten tarvittu.

Merkittävimpien kapinallisliikkeiden perustaminen ajoittuu 50- ja 60-lukujen taitteeseen, joissakin maissa oli jopa useita. Liikkeet eivät olleet kovinkaan yhtenäisiä ja monet vielä vähemmän kommunistisia, useimmat pyrkivät ainoastaan Yhdysvaltojen vallan vähentämiseen ja korruptoituneiden vallanpitäjien syrjäyttämiseen. Vaikka KGB ja Kuuba pyrkivät tukemaan kapinallisia ja löytämään yhteistyökumppaneita, niin tulokset eivät olleet kovin merkittäviä Nikita Hruštševin valtakauden aikana.

Lukuun ottamatta Kuubaa Neuvostoliiton intressit Väli-Amerikassa olivat käytännössä vähäiset, maanosaa näytteli vain pientä osaa maailmanpolitiikassa. Lisäksi Hruštševin poukkoileva politiikka rauhanomaisesta rinnakkaiselosta aggressiiviseen ohjuskriisiin ei mahdollistanut selkeän strategian luomista Väli-Amerikan alueelle.

Yhdysvaltain voimakas vaikutus ja sen Monroe-oppi esti näkyvät toimenpiteet ja kapinallisten avoimen tukemisen, Neuvostoliitolla ei yksinkertaisesti ollut resursseja näkyvään Yhdysvaltojen haastamiseen. Yhdysvaltojen osittain jopa ylimitoitettu pelko kommunismin leviämistä kohtaan oli yksi levottomuuden aikaansaajia; diktaattoreiden ja sotilasjunttien tukeminen sadoilla miljoonilla dollareilla, mutta muita avustuksia ei maanosaan samaan aikaan virrannut, näin vahvistettiin keskittynyttä valtaa entisestään demokratian ja ihmisoikeuksien kustannuksella.

Olivatpa kuitenkin Neuvostoliiton todelliset intressit mitkä tahansa on tarkastelussa huomioitava koko maailmanpoliittinen tilanne 50- ja 60-luvun aikana jolloin kriisejä puhkesi toinen toisensa jälkeen Neuvostoliiton liittolaismaissa, tällaisessa poliittisessa myllerryksessä Yhdysvaltojen etupiiriin kuuluva kaukainen Latalainen Amerikka oli melko merkityksetön.

Väli-Amerikka oli siis vain yksi pieni pelinappula koko maailmanpoliittisessa tilanteessa, alueen maat pystyivät hyvin vähän vaikuttamaan itse supervaltojen väliseen taisteluun millään rintamalla.

VIITTEET

1. Valtonen, Pekka: Latinalaisen Amerikan historia. Guadeamus, Helsinki 2001, s. 215.
2. sama, 217.
3. sama, 226–228.
4. sama, 232.
5. Theberge, James: The Soviet presence in Latin America. Crane, Russak & Company Inc., New York 1974, s. 5.
6. Kaufman, Edy: The Superpowers and their spheres of influence. Croom Helm Ltd, 1976 Lontoo, s. 182.
7. Valtonen (2001), s. 234.
8. Theberge (1974), s. 9.
9. Valtonen (2001), s. 269–273.
10. sama, s. 290–292.
11. Wikipedia.org: Väli-Amerikka. Viitattu 31.12.2008.
<<http://fi.wikipedia.org/wiki/V%C3%A4li-Amerikka>>.
12. Valkeapää, Matti: Sissiliikkeet ja niiden erot Latinalaisessa Amerikassa. Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki 2001, s. 7.
13. Theberge (1974), s. 5.
14. Taubman, William: Hruštšov – Mies ja hänen aikakautensa. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2007, s. 255–275.
15. sama, 265–266 ja 332.
16. sama, 279–281.
17. Mujal-León, Eusebio (toim.): The USSR and Latin America: A developing Relationship. Routledge 1989, s. 5.
18. Cheston, Stephen T. (toim.): Aspects of Soviet policy toward Latin America. MSS Information Corporation, New York 1974, s. 70.
19. Taubman (2007), s. 354.
20. Ackley, Richard: Soviet maritime power: An appraisal of the development, capabilities, and international influence of the soviet navy, fishing fleet, and merchant marine. University of Southern California, Ann Arbor 1976. s. 51-57.
21. sama, 58–64.
22. Gorshkov, Sergei: The sea power of the state, Pergamon Press Ltd, Annapolis 1979.
Alkuperäinen venäjänkielinen teos: Morskaya moshch gosudarstva, Moskova 1976.
23. Kaufman (1976), s. 157-158.
24. Thereberge (1974) s. 18.

25. Eusebio (1989), s. 6.
26. Theberge (1974), s. 5.
27. Andrew, Christopher & Mitrokhin, Vasili: The Mitrokhin archive II – The KGB and the world. Penguin Group, Lontoo 2005, s. 34.
28. sama, s. 33–34.
29. Pavlov, Yuri: Soviet-Cuban Alliance: 1959-1991. University of Miami, USA 1994, s. 6-8.
30. Christopher (2005), s. 35-36.
31. Christopher (2005), s. 40.
32. Apunen, Osmo: Murrosaikojen maailmanpolitiikka. Tampereen yliopisto, Tampere 2004, s. 275–286.
33. Taubman (2007), s. 538–539.
34. sama, s. 541–545.
35. sama, s. 546.
36. Gott, Richard: Rural Guerrillas in Latin America. Pelican Books, Aylesbury 1973. s. 29–31.
37. Other Internal Security Laws of the Committee on the Judiciary, United States Senate, Eighty-sixth Congress, first session.. (1959) (Volume pt. 1-8).
38. Gott Richard: Guerilla movements in Latin America. Thomas Nelson and Sons LTD, Suffolk 1970. s. 36–46.
39. Mitrokhin: s. 44.
40. Gott (1970) 42 ja 44.
41. Gott (1970): s. 48–65.
42. Radu, Michael & Tismaneanu, Vladimir: Latin American Revolutionaries: Groups, Goals, Methods. Pergamon-Brassey's International Defense Publishers, Inc. USA 1990, s. 253–254.
43. Gott (1973): s. 32–33.
44. Mitrokhin: s. 41.
45. sama: s. 42–43.
46. sama: s. 47–48.
47. sama: s. 39 ja Gott (1973): s. 30–31.
48. Gott (1973): s. 32.
49. Valtonen (2001): s. 440–441.
50. Gott (1973): s. 32–33.
51. Radu & Tismaneanu: s. 9–10.

52. Valtonen, Pekka: Latinalaisen Amerikan historia. Guadeamus, Helsinki 2001, s. 233–234.
53. sama, s. 226–229.
54. Apunen, Osmo: Vaihtoehtona vallankumous: Latinalaisen Amerikan kehitysongelmien historiaa. Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki 1971, s. 40–44.
55. sama, s. 45–46.
56. sama, s. 50–51.
57. Other Internal Security Laws of the Committee on the Judiciary, United States Senate, Eighty-sixth Congress, first session.. (1959) (Volume pt. 1-8).
58. Suezin kriisi aikamme peilinä, Yle TV1, 23.7.2008.
59. [www.wikipedia.org: Bay of pigs invasion](http://en.wikipedia.org/wiki/Bay_of_pigs_invasion). Viitattu 29.12.2008.
<http://en.wikipedia.org/wiki/Bay_of_Pigs_Invasion>.
60. Rabe, Stephen G.: Eisenhower and Latin America: Arms and dictators, Peace & Change; Spring85, Vol. 11 Issue 1
<<https://www.milnet.fi/web.ebscohost.com/ehost/detail?vid=1&hid=15&sid=c15d860f-b2fd-4354-be18-8215ad531c6a%40sessionmgr7&bdata=JnNpdGU9ZWwhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#db=mth&AN=4838544>> .
61. sama.
62. Jones, Matthew: America's Backyard, julkaistu Diplomacy & Statecraft 2000.

LÄHTEET

Kirjallisuus ja opinnäytteet

Ackley, Richard Thomas: Soviet maritime power: An appraisal of the development, capabilities, and international influence of the soviet navy, fishing fleet, and merchant marine. University of southern California, Ann Arbor 1976 .

Andrew, Christopher – Mitrokhin Vasili: The Mitrokhin Archive II, The KGB and the world – Penguin Books Ltd, Englanti 2005.

Antila, Michael: Neuvostoliiton ja Kuuban sotilaallinen yhteistyö, MPKK Sotahistorian laitos, Pro gradu -työ, maaliskuu 2005.

Apunen Osmo (toim.): Murrosaikojen maailmanpolitiikka, Tampereen yliopisto Tampere 2004.

Gott, Richard: Guerilla movements in Latin America. Thomas Nelson and Sons LTD, Suffolk 1970.

Gott, Richard: Rural Guerrillas in Latin America. Pelican Books, Aylesbury 1973.

Cheston T. Stephen (toim.): Aspect of Soviet policy towards Latin America, New York 1974.

Kauffman Edy: Superpowers and their spheres of influence the United States and the Soviet Union in Eastern Europe and Latin America, Lontoo 1976.

Mujal-León, Eusebio: The USSR and Latin America: A Developing Relationship, Routledge 1989.

Pavlov Yuri: Soviet-Cuban alliance, 1959-1991, New Brunswick N.J 1993.

Radu Michael & Tismaneanu Vladimir: Latin American Revolutionaries: Groups, Goals, Methods. Pergamon-Brassey´s International Defense Publishers, Inc. USA 1990.

Theberge, James D: The Soviet presence in Latin America, Crane, Russk & Company Inc. New York 1974.

Taubman, William: Hruštšov -mies ja hänen aikakautensa. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä 2007.

Valkeapää, Matti: Latinalaisen Amerikan sissiliikkeet ja niiden erot, MPKK Sotahistorian laitos, ylemmän korkeakoulututkinnon opinnäytetyö, marraskuu 2001.

Valtonen Pekka: Latinalaisen Amerikan historia, Gaudeamus kirja, Helsinki 2001.

Internet ja sähköiset julkaisut

Suezin kriisi aikamme peilinä: YLE TV1, esitetty 23.7.2008.

Wikipedia, Väli-Amerikka

<<http://fi.wikipedia.org/wiki/V%C3%A4li-Amerikka>> .

Wikipedia, Sikojenlahden maihinnousu

<http://en.wikipedia.org/wiki/Bay_of_Pigs_Invasion> .

United States, Congress, Senate, Committee on the Judiciary: Yhdysvaltojen oikeuslaitoksen ja senaatin kuulemiset [www-dokumentti]. Alkuperäiset käännettyinä sähköiseen muotoon, Boston Public Library.

<<http://www.archive.org/search.php?query=Latin%20america%20and%20communism%20AND%20mediatype%3Atexts>>.

Rabe, Stephen G.: Eisenhower and Latin America: Arms and dictators, Peace & Change; Spring85, Vol. 11 Issue 1

<<https://www.milnet.fi/web.ebscohost.com/ehost/detail?vid=1&hid=15&sid=c15d860f-b2fd-4354-be18-8215ad531c6a%40sessionmgr7&bdata=JnNpdGU9ZWZWhvc3QtbG12ZQ%3d%3d#db=mth&AN=4838544>>.

Lehdet ja artikkelit

Jones, Matthew: America's Backyard, julkaistu Diplomacy & Statecraft 2000.